

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת ויקרא, תש"ע

מספר 853

מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות

ע"ש הלנה ופאול שולמן

"לא מלבו היה החטא כלל אבל קרה לו 'לאשמת העם'"

שפע מקורות – קדומים ומאוחרים, מלמדים על החומרה היתרה שבעוונותיהם וחטאיהם של "גדולים". כך דרשו חז"ל (יבמות קכ"א ע"ב ובבא קמא נ ע"א) פסוק שאמר דוד בספר תהלים (נ:ג): "וּסְבִיבֵי נִשְׁעָרָה מְאֹד" – מלמד שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם חסידיו כחוט השערה; וכך ביארו חז"ל (בבא בתרא צ"א ע"א) את עונשם החמור של אלימלך, מחלון וכליון: "ר"ש בן יוחאי אומר: אלימלך, מחלון וכליון גדולי הדור היו ופרנסי הדור היו. ומפני מה נענשו? מפני שיצאו מארץ לחוצה לארץ". בעקבות זאת פסק הרמב"ם (הלכות מלכים ומלחמותיהם פ"ה ה"ט): "לשכון בחו"ל אסור אלא אם כן חזק שם הרעב... ואף על פי שמותר לצאת אינה מדת חסידות, שהרי מחלון וכליון שני גדולי הדור היו, ומפני צרה גדולה יצאו, ונתחייבו כליה למקום"; וכך כתב רש"י (ויק' י:ג) בנוגע לנדב ואביהו:

"הוא אֲשֶׁר דִּבֶּר" – היכן דיבר? 'וְנִעַדְתִּי שְׁמָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בְּכַבְדִּי' (שמ' כט:מג). אל תקרי 'בכבודי' אלא במכובדי. אמר לו משה לאהרן, אהרן אחי, יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעיו של מקום והייתי סבור או בי או בך, עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך.

ועוד כהנה וכהנה לעשרות רבות.¹

אל ייפלא אפוא שרבים מן הפרשנים שילבו 'אמירה' ערכית זו בפרשנותם, ובדרך זו יישבו הערות פרשניות-מקראיות. רמב"ן נתן דעתו לשאלה מדוע בחטאת הכוהן המשיח לא נכתב 'וְכִפֵּר עָלָיו הַכֹּהֵן... וְנִסְלַח לוֹ', כפי שמצוי תדיר בשאר הקרבנות, והשיב (ויק' ד:ב): "אולי לרוב מעלתו לא יתכפר ונסלח לו לגמרי עד שיתפלל ויתחנן לא-להיו, כי מלאך ה' צבאות הוא, וצריך להיותו נקי וטהר ידים".² משנתו הסדורה גורסת אפוא בבירור שהגדלות האישית והמעמדית מחייבת יותר, ובשל כך מה שמכפר לאחר, לגביו אין בו די. 'כלי יקר' הלך בעקבותיו³ והסיק בלא כחל וסרק מהו ההיבט הערכי הנלמד מכך: וכל זה אזהרה למורי הוראה ולגדולי ישראל שיהיו נזהרים במעשיהם ביותר כי שגגת תלמוד עולה זדון,⁴ כי מה שהוא עושה בשוגג גורם שממנו יראו וכן יעשו במזיד כי לא ידעו ששגגה היא להם.

ר"מ אלשיך ('תורת משה' על אתר) הלך גם הוא בנתיב דומה ויישב בזה את השאלה מדוע כוהן משיח מביא "פר בן בקר זכר... ולא נקבה". אין זה אלא משום ש"חזקה שגגתו" כשלא הוכיח והזהיר את העם כדבעי: "חטאו זה גדול ממזיד של עצמו, כי חטא הרבים תלוי בו". הוא הדין הנשיא: "מה שנשיא הוא ורמח בידו, לא יבצר ממנו קדימת עוון עצום מעוון כל אדם, על כן יהיה שעיר זכר". וכך הנצי"ב, 'העמק דבר' (שם שם, ח; כב; כו) המדייק בסגנונה של תורה בעניין הנשיא: "ואת כל חלבו יקטיר", מה שאין כן בכוהן משיח ובסנהדרין, שאצלם נאמר "ירים" (שם), ובהדיוט, שאצלו נאמר "יסיר" (שם)

¹ מן האחרונים ראו רמח"ל, **מסילת ישרים**, פרק ד; **שו"ת חתם סופר** חלק ו – ליקוטים, סימן נט; הרב לייב חסמן, **אור יהל ב'** – פרשת שמות: "הדקדוק עם צדיקים"; הרב נתן צבי פינקל (הסבא מסלובודקה), **אור הצפון**, ספר א' שיחה לג: "לשון התורה"; הרב א"א דסלר, **מכתב מאלהו** א', עמ' 169-161: "חטאיהם של גדולי עולם" ועוד ועוד.

² כמובן, רמב"ן ידע היטב שלא רק על ההדיוט אלא אפילו על הנשיא צוינו כפרה וסליחה, אלא שהוא ממקם – למצער לעניין זה – את הכוהן המשיח למעלה מהנשיא. וראו לעניין זה דברי ה'כלי יקר' ו'משך חכמה' שם.

³ תוך שהוא מיישב השגת אברבנאל (על אתר – "השאלה העשרים") על רמב"ן.

⁴ שימוש בעקרונות אלה של שגגה העולה זדון וחילול השם בעוונותיהם של "גדולים" חוזר ונשנה אצל פרשנים רבים. ראו **"פענח רזא"** ויק' ד:כו; **ספר חסידים**, מהדורת ר"ר מרגליות, סימן תר; 'בעל הטורים' ויק' ד:ז; 'משך חכמה' ויק' שם: יב ועוד.

שם, לא; לה). אין זה אלא משום ש"הנשיאות גורמת לחטוא בעבירות חמורות כל כך... נשיא מעלתו גבוה מאוד וחטאי כבדים מאד... על כן אין אכילת החטאת מכפרת על החטאים הקודמים"⁵. כך הם וכך רבים. סוף דבר: לדידה של גישה זו, ככל שמעמדו והשפעתו של האדם גבוהים, כך גדולה חומרת חטאו, ומכאן נגזרות הנהגות שונות עם קרבנם.

"לא יקרה זה בלתי עוון הדור גם כן"

כאמור, זאת אסכולה חשובה ורחבה בין הפרשנים. ואולם אסכולה אחרת הלכה בנתיב הפוך בתכלית, ולדידה, למרבה הפלא חטא איש המעלה דווקא פחות בחומרתו!

בספר 'מורה נבוכים' (ג, מו) קובע הרמב"ם כלל: "דע שכל כמה שעוון גדול יותר, קורבנו ממין נחות יותר". הרמב"ם מדגים זאת בכמה דוגמאות, אחת מהן בענייננו: "כהן גדול וציבור אין שגגתם מעשה גרידא אלא פסק הלכה, לכן הובדל קורבנם להיות פרים"⁶. כלומר העובדה שכוהן גדול מביא פר, היינו קרבן חשוב משעיר שמביא הדיוט, מלמדת שמשקל חטאו של כוהן גדול דווקא פחות ממשקל חטאו המקביל של הדיוט!

ובאמת, מדוע חטא איש המעלה יהיה פחות בחומרתו מחטאו של הדיוט? נראה שדרכו של ר' עובדיה ספורנו (ויק' ד:ג) עשויה להבהיר זאת. ספורנו מטיל מידה לא מבוטלת של אחריות חטא איש המעלה על הציבור.

שלא תקרה לו [= לכוהן גדול] שגגת חטאת זולת ממוקשי עם, כאמרם "המתפלל וטעה סימן רע לו ואם שליח צבור הוא סימן רע לשולחיו"⁷... ולכן לא כתב בו 'ואשם' כמו שכתב בכל שאר החוטאים, כי אמנם באומרו 'ואשם' יורה אזהרה על התשובה, וזה לא יפול על הכהן המשיח כי לא מלבו היה החטא כלל אבל קרה לו 'לאשמת העם'.

ושוב, בדבריו על הסנהדרין (שם שם: כא): ובשגגת סנהדרין... וגם כן אמר עליהם 'חטאת הקהל הוא', כי לא יקרה זה בלתי עוון הדור גם כן.⁸

מובן שגם לדידם, עוונם של "גדולים" חמור ביותר. לדידו של ספורנו, זאת הסיבה שהזאת הדם במקרה כזה נעשית בקודש פנימה (ספורנו שם שם: כא),⁹ ועם זה הם טוענים בלשון שאינה משתמעת לשתי פנים ששורש האחריות רובץ לפתח העם. והרי זה פלא, אחר שכאמור, שפע מאמרי חז"ל דווקא מטיל אחריות עודפת על מנהיגים ופרנסים ואישי ציבור ודווקא רואה בחומרה יתרה את חטאיהם ועוונותיהם! ייתכן שבפרשנותם זו לא כיוונו הוגים אלה להמעט מעול האחריות המוטל על כתפו של המנהיג החוטא אלא בעיקר להבליט ולהגדיל את האחריות המוטלת גם על החברה. בהמשך לצוואת ר' יוחנן בן זכאי לתלמידיו "יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם" (ברכות כח ע"ב), הרי גם בענייננו: לולא השלימה החברה הסובבת אותו עם מעשיו הנלוזים, ולמצער לולא העלימה עין, לא היה המנהיג מרשה לעצמו הנהגות כאלה. **אם כן, תמרור אזהרה מניחים פרשנים אלה לפני החברה!**

הרב פרופ' נריה גוטל

ביה"ס לחינוך

ונשיא מכללת אורות ישראל

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע

כתובתנו באינטרנט: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha/>

⁵ על הבחנות אפשריות בין כוהן משיח לנשיא בענייננו ראו אברבנאל שם; 'משך חכמה' ויקרא ד: כא-כב וכן נצי"ב, 'העמק דבר', בהערות כתב יד שבסוף הספר, על ד: כב. עיונים מקיפים בעניין קרבנות החטאת והאשם ראו הרב משה אודס, "לטעמי דיני החטאת והאשם", **מעלין בקודש**, ז (תשס"ג), עמ' 117-142, ושם, ח (תשס"ד), עמ' 13-30; הרב איתן שנדורפי, "פרשת קרבן חטאת", שם, ט (תשס"ה), עמ' 13-33.

⁶ **מורה נבוכים**, תרגום מ' שורץ, תל אביב תשס"ג, ב', עמ' 618.

⁷ ברכות פ"ה מ"ה.

⁸ וראו ספורנו, שם שם: כב, על הנשיא; מ' רחמי, **פירוש רבי עובדיה ספורנו לתורה – כללים ומגמות**, עבודת דוקטור, אוניברסיטת בר אילן, תשס"ו, עמ' 149.

⁹ השו"ת חזקוני ויק' ד: כה.